

UZAKTAN EĞİTİME GENEL BİR BAKIŞ

Ekrem DEMİR, Yrd. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, ekremdemir100@gmail.com

ÖZET: Günümüz öğrenme süreçlerinde uluslararası sınırlar ortadan kalkmış; bilgiye ulaşmak, bilgiyi elde etmek ve bilgiyi kullanmak kolay bir faaliyet hâline gelmiştir. Bu öğrenme-öğretme süreci *İnternet* olarak adlandırılan sanal dünya kurgusu üzerinde gerçekleştirilmektedir. Her ne kadar bu öğrenme-öğretme süreci sanal olarak ifade edilse de bilgiyi her anlamda edinme, somut bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda sınırları belirlenmiş bir disiplin hâline gelen bu süreç *uzaktan eğitim* olarak adlandırılmaktadır. Bu öğrenme-öğretme yönteminde *e-içerik*, *öğrenme yönetim sistemi*, *sanal sınıf*, *ölçme-değerlendirme* kavramları temel bileşenler olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmada bu bileşenlerle birlikte uzaktan eğitimin çok yönlü tanımı, modelleri, özellikleri ve gerçekleşmesindeki roller hakkında genel bir bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Uzaktan eğitim*, e-öğrenme, online eğitim, uzaktan öğrenme.

OVERVIEW OF DISTANCE EDUCATION

ABSTRACT: In today's learning process the international borders have disappeared and to obtain information and knowledge become an easy process. The teaching-learning process takes place on the virtual world which is called Internet. Although this teaching-learning process was expressed as virtual, the information acquisition in every sense emerges as a concrete consequence. In this teaching-learning method namely e-learning, the "Internet-computer-learning-teaching" concepts have been intertwined. In this study, distance education (e-learning, online education) will be emphasized that have the flexibility of time and speed of learning as well as gives the students the responsibility for their own learning. The learning management system which is a component of e-learning, will be described in detail.

203

Keywords : Distance education, e-learning, online education, distance learning.

Giriş

İçinde bulunulan yüzyıl; bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişimin insanlık tarihinde toplumsal, ekonomik ve bilimsel değişimin yönünü yeniden belirlediği ve giderek *ağ toplumunun* ortaya çıktığı *bilgi çağı* olarak adlandırılır. 2. Dünya savaşının bitmesiyle 1950'lerin sonlarında başlayan başta imalat sanayi olmak üzere ulaştırma, inşaat ve enerji sektörlerindeki gelişmelerin oluşturduğu *endüstri toplumunun* neye dönüşeceği tartışması (Webster, 2001) 1980'lerde İnternet'in kullanılması ve 1995'te de tamamen serbest bırakılmasından sonra *Endüstri Sonrası Çağ* terimi (Bell, 1976) yerini *enformasyon* sözcüğüne bırakmıştır (Castells, 1999). Türkçeye ise bu kavram *bilgi çağı* ya da *bilişim çağı* olarak yerleşmiştir. *Bilgi çağı*nın getirdiği ilk fayda, dünyada bilgi patlaması yaşanması ve bu bilginin coğrafi sınırlar tanımadan rahatça dolaşmasını sağlaması olmuştur.

Eğitim kurumlarında sürekli olarak artan öğrenci kapasitesi, buna bağlı olarak yetişmiş öğretim elemanı sayısının az olması ve *hayat boyu öğrenme* sürecinde kişilerin farklı zamanlarda, farklı mekânlarda kendi durumlarına uygun şartlarda eğitim alma isteği, kurumların personellerini daha hızlı ve daha ekonomik olarak hizmet içi eğitimlerini verme talebi ve bunun gibi birçok sebep insanoğlunu farklı eğitim modellerini keşfetmeye yöneltmiştir. *Uzaktan eğitim*, *uzaktan öğrenme*, *online eğitim*, *Web'den öğrenme*, *e-eğitim*, *e-öğrenme* kavramları bu keşifler sonucu oluşmuştur (Karakaya ve Aksoy, 2005).

Uzaktan eğitim ile ilgili ulusal ve uluslararası eğitim dünyasında birçok tanım yapıldığı görülmektedir:

- *Uzaktan eğitim*; öğrenci ve öğretmenlerin farklı mekânlarda bulunduğu, özel ders tasarımları ile öğretim yöntemlerinin uygulanmasını ve çeşitli teknolojilerinin kullanılmasını gerektiren, planlı, kurumsal ve yönetsel bir düzenlemedir (Moore ve Kearsley, 2005).

- *Uzaktan eğitim*; uydu, video, ses, grafik, bilgisayar, çoklu ortam teknolojisi gibi araçların yardımıyla eğitimin uzaktaki öğrencilere ulaştırılmasıdır (USDLA, 2011).

- *Uzaktan eğitim*; geleneksel öğretme-öğrenme yöntemlerinin sınırlılıkları nedeniyle sınıf içi etkinliklerini yürütme olanağının bulunmadığı durumlarda, eğitim etkinliklerini planlayanlar ve uygulayıcılar ile öğrenciler arası iletişim ve etkileşimin özel olarak hazırlanmış öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla belirli bir merkezden sağlandığı bir öğretim yöntemidir (Alkan, 1987).

- *Uzaktan eğitim*; kaynak ve alıcıların öğrenme-öğretme süreçlerinin büyük bir bölümünde birbirlerinden ayrı (uzak) ortamlarda bulunduğu, alıcılarına “öğretim yaşı, amaçları, zamanı, yeri ve yönetimi” vb. konusunda “bireysellik”, “esneklik” ve “bağımsızlık” olanağı tanıyan, öğrenme-öğretme süreçlerinde yazılı ve basılı materyaller, işitsel araçlar (telefon, radyo), görsel-işitsel teknolojiler (televizyon, video) ve yüz yüze eğitim (akademik danışmanlık) gibi materyal, araç, teknoloji ve yöntemlerin kullanıldığı, kaynak ile alıcılar arasındaki iletişim ve etkileşimin ise televizyona ve bilgisayara dayalı etkileşimli/tümleşik teknolojilerle sağlandığı planlı ve sistematik bir eğitim teknolojisi uygulamasıdır (Uşun, 2006).

Yukarıdaki tanımlara bakıldığında hepsinin bir kesişme noktasının olduğu açıkça görülmektedir. Bununla birlikte Simonson, Smaldino, Albright ve Zvacek’e göre *uzaktan eğitim* tanımında dört temel unsur bulunmaktadır:

1. Bir kurum tarafından yürütülen formal bir eğitimidir. Bu kurumların akreditasyon, diploma, sertifika, eğitim kalitesi artırımı, öğrenmenin organizasyonu, eğitim kuramları, öğrenme yöntemlerinin kullanılması gibi kurumsal çalışmaları vardır. İnfomal ve kendiliğinden devam eden (geleneksel) eğitimden farklıdır.
2. Öğretici ve öğrenenler mekân veya zaman ya da hem zaman hem mekân boyutunda birbirlerinden ayrıdır.
3. İletişim teknolojilerinin işe koşulması senkron (eş zamanlı) veya asenkron (eş zamanlı olmayan) şekilde olabilir. İletişim için televizyon, radyo, İnternet, telefon, mektup vb. kullanılabilir.
4. *LMS (Learning Management System)* şeklinde ifade edilen *öğrenme yönetim sistemleri* ile öğrenen, öğretici, kaynaklar ve içerikler arasında öğretim tasarımları ve eğitim kuramları etkin olarak kullanılmaktadır (Simonso, Smaldino, Albright ve Zvacek, 2003).

204

Yukarıdaki tanımlara bakıldığında *uzaktan eğitim* kavramının öncelikle teknolojinin sağladığı bir imkân olduğu, *uzaktan eğitim*in bir öğrenme modeli olarak ortaya çıktığı, mevcut öğrenme süreç ve modellerinin imkânlarını aştığı, öğrenme sürecini zaman ve mekân ötesi bir niteliğe taşıdığı görülmektedir.

Amerika’da mektupla stenografi dersleri (NEA, 2000) şeklinde başlayan *uzaktan eğitim* teknolojilerinin gelişip zenginleşmesi günümüze kadar devam etmiştir. M. Casey *uzaktan eğitim*de kullanılan teknolojileri, tarihî süreç içerisinde aşağıdaki başlıklar şeklinde değerlendirmiştir (Casey, 2008):

- *Uzaktan eğitim ve posta*
- *Uzaktan eğitim ve radyo*
- *Uzaktan eğitim ve televizyon*
- *Uzaktan eğitim ve uydu iletişimi*
- *Uzaktan eğitim ve bilgisayar*
- *Uzaktan eğitim ve WWW (World Wide Web)*

Moore ve Kearsley ise *uzaktan eğitim* teknoloji gelişimini aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır (Moore ve Kearsley, 2005):

1. Nesil : Mektuplaşma
2. Nesil : Radyo ve televizyon
3. Nesil : Açık üniversiteler
4. Nesil : Telekonferans
5. Nesil : İnternet/Web

Casey, Moore ve Kearsley’in tanımlamalarına bakıldığında basılı materyaller, işitsel araçlar, televizyon ve teknolojileri ile bilişim teknolojilerinin *uzaktan eğitim*de iletişim ortamları olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Uzaktan Eğitimin Tarihçesi

1728 yılında Boston Gazetesi’nde mektup ile stenografi dersleri verildiğine ilişkin reklamlar bulunmuştur. 1890’lı yıllarda Avustralya’daki Queensland Üniversitesi kampüs dışına açık olan bir eğitim programı yürütmüştür. Benzer bir programı da 1920’lerde Columbia Üniversitesi gerçekleştirmiştir. 1930’lara gelindiğinde radyo, artık pek çok okul tarafından bir *uzaktan eğitim* aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1950’lerde ise Amerika’da özellikle askerî amaçlı olarak kullanılan *uzaktan eğitim* için kâğıt tabanlı iletişim ortamı kullanılmıştır (NEA, 2000).

Uzaktan eğitim teriminden ilk defa Wisconsin Üniversitesinin 1892 Yılı Kataloğu'nda bahsedilmiş olup yine ilk kez aynı üniversitenin yöneticisi William Lighty tarafından 1906 yılında yazılan bir yazıda bu terim kullanılmıştır (Uşun, 2006). *Uzaktan eğitim* için 1980'li yıllar strateji, 1990'lı yıllar kalite, 2000'li yıllar ise iletişim ve bilgi temelli girişimler olarak adlandırılmıştır (Karaağaçlı ve Erden, 2008). Williams ve Pabrock'a göre *uzaktan eğitim* üç evreden oluşmaktadır:

1. 1860-1960: Basılı materyal, radyo yayınları ve video kasetlerle,
2. 1960- 1990: Çift yönlü ses ve video yayınları, eğitim amaçlı bilgisayar diskleri ile,
3. 1990 - : Hibrit teknolojiler, sanal sınıflar ve İnternet teknolojileri ile (Williams ve Pabrock, 1999).

Türkiye'de *uzaktan eğitim*in geçmişi her ne kadar 70-80 yıl öncesine gitse de bugünkü anlamına yakın olacak nitelikteki *uzaktan eğitim* meselesi 1970'lerde görülmeye, gerçek anlamda da 1982'li yıllarda uygulanmaya başlanmıştır. *Uzaktan eğitim* meselesi, ilk defa 1927 yılında, vatandaşların okur-yazar hâle getirilebilmesi için kullanılabilmesi yönündeki tartışma ile gündeme gelmiştir. (Alkan, 1998) 1955'li yıllara kadar ülkemizde *uzaktan eğitim*in uygulanmamasının en önemli nedeni, öğretmensiz bir eğitimin gerçekleşmeyeceği düşüncesi ile özellikle okuma yazma eğitiminin *uzaktan eğitim* ile yapılamayacağı düşüncesidir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Bankacılık ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, 1956 yılında banka personellerini mektup ile eğiterek *uzaktan eğitim*in Türkiye'de uygulanması ile ilgili ilk somut ve önemli adımı atmıştır. 1961 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Mektup ile Eğitim Merkezi kurulmuş ve bu birimde, eğitimlerini dışarıdan tamamlamak isteyen kişilere hazırlık dersleri mektup ile verilmiştir. Bu çalışmalar 1966'da genel direktörlük seviyesinde organize edilerek daha da yaygınlık kazanmıştır (Kaya, 1996). 1982 yılına kadar genellikle mektup ve video gibi iletişim araçları kullanılarak yapılan Türkiye'deki *uzaktan eğitim* için 1981 yılı, dönüm noktası olmuştur. Anadolu Üniversitesi ile daha planlı, bilimsel temele dayalı, toplumsal ihtiyaçları karşılayan niteliklerle başlayan bu yeni süreç günümüzde birçok üniversitenin profesyonelce gerçekleştirdiği bir eğitim-öğretim modeli hâlini almıştır.

Uzaktan Eğitim Modelleri

Bir *uzaktan eğitim* faaliyetinin gerçekleştirilmesi için öncelikle hedef amaçlı bir eğitim modeli belirlenmeli ve geliştirilmelidir. Bununla birlikte bu modelin teknolojik altyapıyla da desteklenmesi gerekmektedir. *Uzaktan eğitimde* kullanılan modeller genelde eş zamanlı ve eş zamanlı olmayan (senkron ve asenkron) olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Romiszowski, 2004).

*Uzaktan eğitim*in eş zamanlı ve eş zamanlı olmayan şekilde gerçekleşmesi ile ilgili açıklamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Eş Zamanlı (Senkron)	Canlı veya gerçek zamanlıdır. Öğrenciler aynı anda online olur ve derse katılır. Örnek: Webinar iletişim, online chat.
Eş Zamanlı Olmayan (Asenkron)	Canlı veya gerçek zamanlı değildir. Öğrenci kendine en uygun zamanda online olur veya derse katılır. Örnek: Bireysel online, takım veya bütün grup çalışmaları.

Tabloda temelde iki farklı *uzaktan eğitim* modeli görülmektedir: Eş zamanlı ve eş zamanlı olmayan öğrenme modeli. Her bir modelin özelliğini bilmek, öğreticiye online veya karma öğretim sisteminin *uzaktan eğitim* sistemine nasıl entegre edilmesi konusunda karar verilmesine yardımcı olacaktır (Midkiff ve DaSilva, 2011).

Uzaktan eğitimde kullanılan bu modellerin bazı avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır (Midkiff ve DaSilva, 2011; Taylor, 2002):

Senkron modelin avantajları :

- Gerçek zamanlı tartışma ve beyin fırtınası ortamı oluşturur.
- Herhangi bir problemle karşılaşıldığında anında geri bildirim alınabilir.
- Öğrenci grup içinde olduğu için daha az izole olmuş olur.
- Mekâna bağlı engelleri ortadan kaldırır.

Senkron modelin dezavantajları:

- Ders zamanının ayarlanması, ders zaman aralıklarının öğrenciye uymaması gibi problemler yaşanır.
- Sınav değerlendirmesinde gözetmenlik sorunu oluşur.
- Farklı grup çalışmalarında ihtiyaç duyulan teknolojik araçların temini sağlanamaz.
- Öğrenci tartışmalara istediği zaman katılamaz, kalabalık derslerde sadece dinleyen pozisyonuna düşer.
- Teknolojiyle barışık olmayan öğrenciler pasif kalır.

Asenkron Modelin Avantajları:

- Yer ve zaman engeli ortadan kalkar.
- Herkesin eğitime katılım olanağı vardır..
- Eğitim uluslararası kimliğe bürünür.
- Öğrenci derse ve tartışmalara istediği şekilde katılabilir.
- Çekingen, iletişim yönü zayıf öğrencinin derse katılımı artar.

Asenkron Modelin Dezavantajları:

- Sanal ve dağıtık bir öğrenim topluluğu yaratır.
- Uygulamalı dersler için uygun değildir.
- Gözetmenli sınavlarda dışarıya bağımlıdır.
- Öğrencilerde izole edilmiş etkisi yaratabilir.
- Anında geri besleme alınmaz.

206

Tarihî süreç içerisinde eş zamanlı olmayan (asenkrone) öğrenme modeli; mektupla öğretim, çoklu ortam modeli - hareketli görüntüler, resimler ve sesler gibi pek çok unsurdan oluşan bir sunumu anlatmaktadır.- (Uşun, 2006) ve esnek öğrenme -öğrenen; öğrenme zamanını başlatmada, istediği öğrenme düzeyini seçmede, yer ve zamanı kendine göre saptamada, öğrenme hızını belirlemede, öğrenme teknolojisini seçmede özgürdür.- (Race, 1998) modeli olarak incelenebilir. Eş zamanlı (senkron) modelde ise radyo, televizyon, telefon, uydu, İnternet gibi teknolojiler kullanılmaktadır. Bu teknolojiler aracılığıyla iki yönlü ses, iki yönlü görüntü, sesli ve görüntülü konferans uygulamalarına olanak sağlanmaktadır (Uşun, 2006).

Eş zamanlı ve eş zamanlı olmayan öğrenmeyle birlikte teknoloji çağının getirmiş olduğu teknolojik avantajlar yeni bir öğrenme modelini de beraberinde getirmiştir. Gün geçtikçe yeni anlamlar ve nitelikler kazanmaya devam eden bu model *karma eğitim modeli (blended learning, hybrid eğitim)* olarak ifade edilir. Driscoll'a göre *karma eğitim (harmanlanmış eğitim, hybrid eğitim)* dört farklı kavramla anlatılır (Driscoll, 2002):

1. Web tabanlı teknoloji gereçlerinin farklı şekillerini karıştırarak ya da birleştirerek kullanmak (sanal sınıflar, kendi kendine öğrenme, birlikte öğrenme, ses, video ya da metin).
2. Eğitim teknolojisi kullanarak ya da kullanmayarak farklı eğitim bilimsel yaklaşımları birleştirerek en iyi eğitim çıktısını elde etmek (yapısalcı, davranışsal ve bilişsel yaklaşım vb.).
3. Farklı eğitim teknolojilerini yüz yüze eğitmen rehberliğindeki uygulamalarla birleştirmek (video teyp, CD-ROM, web tabanlı eğitim, film).
4. Eğitim teknolojisini güncel bilgilerle ve gelişmelerle birleştirerek veya karıştırarak öğrenme ve çalışma arasında uyumlu bir etki yaratmaya çalışmak.

Harmanlanmış öğrenme geleneksel eğitimi desteklemek amacıyla teknolojik materyallerin kullanılması olarak düşünülmemelidir. Harmanlanmış öğrenmedeki denge çevrim içi ağırlıklı eğitim veren bir kurumun verimliliği arttırmak amacıyla çevrim içi eğitime ek olarak yüz yüze ders vermesi olarak da düşünülebilir (Picciano, 2008).

Uzaktan Eğitimin Özellikleri

Avrupa Uzaktan Öğretim Üniversiteler Birliği (EADTU: European Association of Distance Teaching Universities) önderliğinde Avrupa'da çevrim içi eğitim programları yürüten 13 kurumun birlikte yürüttüğü *E-xcellence* projesine

göre, yüksek eğitimde *uzaktan eğitim* için dört birincil özellik belirlenmiş ve bu özelliklerin geliştirilmesi hedeflenmiştir (EADTU, 2013):

1. Erişilebilirlik
2. Esneklik
3. Etkileşim
4. Bireyselleştirme

Eğitim ortamı ve süreci bireylerin eşit eğitim alma hakkını tartışmaya açmayacak şekilde erişilebilir olmalıdır. *Uzaktan eğitimde* bireye zaman, mekân ve öğrenme hızında esneklik sunulmalı, etkileşimin çift-tek yönlü ve ölçülebilir olması sağlanmalı, öğrenme-öğretme etkinlikleri bireyin tercihine göre hazırlanmalı ve gerçekleştirilmelidir.

Gelişen eğitim ve teknoloji imkânları ile birlikte *uzaktan eğitim* çeşitliliğini arttırmakta ve bünyesine yeni özellikler katmaktadır (Özer, Gür ve Küçükcan, 2010):

- Öğreticiyle öğrenen ayrı ortamlardadır.
- Bireye yeni ve çok çeşitli seçenekler sunar.
- Birbirinden farklı ya da tümleşik öğretim ortamlarına sahiptir.
- Geleneksel eğitime uygun olmayan öğrencilere uygundur.
- Çevrim içi ortamlarda geri besleme süresi kısadır.
- Diğer eğitim sistemlerine göre daha ucuzdur.

Sherry'e göre belirlenen *uzaktan eğitim* özellikleri de şöyle sıralanabilir (Sherry, 1996):

- Küresel düzeyde eğitim gerçekleşir.
- Değişik zekâ, öğrenme yeteneklerine ve davranışlarına göre esnek olabilmek imkânı vardır.
- Her birey için özelleştirilebilir.
- Kalabalık grupların ürüne olan ihtiyacına cevap verilebilir.
- Öğretici ve öğrenen açısından hareket kabiliyetinin yüksekliği söz konusudur.
- Maliyet avantajları açısından uygundur.

Uzaktan Eğitim Bileşenleri

Bir e-öğrenme veya *uzaktan eğitim* yapısını oluşturmak için öncelikle aşağıdaki soruları cevaplamak gerekmektedir:

- Eğitimlere ulaşım veya erişim hangi alt bileşenlere sahip öğrenme yönetim sistemi üzerinden gerçekleşecektir?
- Ne tür dersler, nasıl bir içerik tasarımıyla verilecektir?
- Eğitimlerin şekli nasıl olacaktır? (Senkron-asenkron)
- Eş zamanlı ulaşım veya erişim ne şekilde olacaktır?
- Eğitim içeriklerinde bulunması gereken çoklu ortam gereksinimleri nelerdir?
- Öğrenme sürecinin ölçme-değerlendirme basamağı hangi yöntemle gerçekleştirilecektir?

Bu sorulara verilecek cevaplar, *uzaktan eğitim* uygulaması için gerekli olan içerik, yazılım, donanım ve veri iletişim altyapısının niteliği ile ilgili bileşenlere yönelik ihtiyaçların tespitinde yardımcı olmaktadır. Veri iletişim altyapısı eğitim uygulamasının çalışabilmesi için bir iletişim ortamı sağlamakta olup donanım bileşenleri ise gerekli bilgi işlem gücünü karşılamaktadır. Kullanılan yazılım bileşenleri eğitimlerin hazırlanmasını, katılımcılara ulaştırılmasını ve eğitimle ilgili iş süreçlerinin yönetilmesini; içerik ise ders materyalinin eğitimi alacak kişilere sunulmasını bir başka deyişle eğitimin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Öğrenme sürecinin son basamağı olan ölçme-değerlendirmede ise öğrenmenin düzeyi tespit edilmektedir. Buna göre *uzaktan eğitimin* temel bileşenleri *öğrenme yönetim sistemi, e-içerik, sanal sınıf, ölçme-değerlendirme* olarak ifade edilebilir.

E-öğrenme sürecinin en önemli unsurlarından biri *öğrenme yönetim sistemidir*. Farklı isimlerle nitelendirilse de bütün *öğrenme yönetim sistemlerinin* genel kurgusu birbirine çok yakındır. *Öğrenme yönetim sistemi* öğrencilerin ders içeriği görüntüleme, çevrim dışı dersleri takip etme, okul ve diğer öğrencilerle iletişim kurma gibi temel işlevleri barındıran 7 gün 24 saat açık WEB tabanlı bir eğitim platformu olarak adlandırılabilir. Böylece, öğrenciler *ÖYS (Öğrenme Yönetim Sistemi)* üzerinden ders içeriklerini ve dersi destekleyici eğitim materyallerini takip edebilir; ders öğretim elemanları veya öğrencileri ile çevrim içi dersler sırasında ya da mesaj, forum, çevrim içi sohbet ortamları sayesinde sürekli etkileşime geçebilirler. *ÖYS* üzerinde yukarıda belirtilen faaliyetlerin gerçekleşmesi için sistem kurgusunda olması gereken bazı araçlar vardır. Bu araçlar *ders araçları* ve *iletişim araçları* olmak üzere iki ana başlık altında toplanır. *Ders araçları* ve *iletişim araçları* ise şu şekildedir (Moodle, 2013):

1. **Ders Araçları**

- Ders Planı
- Ders İçerikleri
- Kaynaklar
- Öğrenci Listesi
- Katılım Takvimi

2. **İletişim Araçları**

- Kişisel Mesaj
- Forum
- Duyurular

Ders araçlarından *ders planı* dersin tüm konu ve etkinliklerinin öğrencilerle paylaşılması için geliştirilmiştir. *Ders içerikleri* bilgisayar yazılım dili bilmeyi gerektirmeden sistem üzerinde doğrudan ders içeriği geliştirilmesine imkân sağlayan araç olarak oluşturulmuştur. Bu araç ile daha önceden hazırlanmış grafik, animasyon, metin, ses ve video dosyalarının sistemde öğrencilerle paylaşımını sağlamak mümkün olmaktadır. *Kaynaklar* alanında ise öğrencilerin ders kaynaklarına ve dersle ilgili basılı ya da İnternet üzerindeki ek kaynaklara hızlı erişimi sağlanmıştır. *Öğrenci listesi*; sisteme kayıtlı tüm öğrencilerin ad, soyad ve e-posta adresi gibi bilgilerinin listelendiği araçtır. *Katılım takviminde* ise kullanıcının sistemle olan tüm etkileşimi, kaydı tutulmaktadır. Öğrencinin ders içeriğinin ne kadarını tamamladığı, tartışma odalarındaki tüm mesajları ve ödevlerdeki başarıları gibi bilgileri eğitmen ve öğrenciye bu araç aracılığıyla göstermek mümkündür. İletişim araçlarından *kişisel mesaj*; eğitmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci, öğrenci-grup ve eğitmen-grup etkileşimini sağlayan sistem içi e-posta sistemidir. *Forum*; ders ile ilgili tüm kavram, konu ve bilgilerin zaman sınırı olmadan tartışılmasına imkân sağlayan, ayrıca eğitmen veya öğrenciler tarafından yüklenen dosyaların paylaşımı sağlayan bir araçtır. *Duyurular*; sınıf genelindeki haber, ders veya etkinliklerin öğrencilere duyurulmasını sağlar. Bu mesajlar, kişisel olmayıp sınıf genelinde iletişim için kullanılan mesajlardır (Moodle, 2013).

Öğrenme yönetim sistemi arayüzü kullanıcıların kolay erişimine ve kullanımına uygun olacak şekilde işlevsel olmalıdır. Bununla birlikte amaca uygun *ÖYS* seçimi yapılmalı, arayüz ile sunum kurgusu kurumun ve içeriğin özellikleri ile uyumlu olmalıdır. *ÖYS, e-öğrenme* sürecinin önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmekle birlikte ancak bünyesinde tasarlanmış içerik barındırdığı durumda asıl fonksiyonunu ifade eder. Bu bağlamda öğrenme sürecinde kullanılmak üzere belirlenen hedefler dâhilinde içerik oluşturulmalı, bilginin bilişsel yükünü hafifletmek için görsel-işitsel elemanlardan faydalanılmalı, bunlar yapılırken de bir içerik tasarım süreci ortaya konularak görsel tasarım kurallarına uyulmalıdır.

Uzaktan eğitimin en önemli bileşenlerinden bir diğeri olan içerik, Allen'e göre dört grupta ele alınır (Allen, 2006):

Bilgi Tabanlı: İçerik, bütün bilgilerdir. Gerçekler, kavramlar ve öğrenilen prosedürler gibi. Mesela detaylı bir taslak, bileşenleri tanımlayabilir.

Hedef Tabanlı: İçerik, davranışsal kazanımları belirleyen öğrenim amaçlarının birikimidir. Örnek; öğrenim aktivitesinin sonucunda, öğrenciler güneş sistemindeki dört gezegenin adını söyleyebilir duruma geleceklerdir.

Medya Tabanlı: Öğretim uygulamalarının içeriği tamamen yazı, resim, video ve diğeri çoklu ortam bileşenleridir.

Deneyim Tabanlı: İçerik; öğrenim amaçlarını, medyayı, ilişkileri ve değerlendirme aktivitelerini içeren bir öğrenim uygulanmasındaki bütün öğretim bileşenlerinin toplamıdır.

Ders materyali olarak da ifade edilebilecek *e-içerik*, öğrenme-öğretme sürecine doğrudan yön veren önemli bir etkidir. Amaca ve öngörülen standarda uygun bir *e-içerik*, *e-öğrenme* sürecini gerçekleştirebileceği gibi her açıdan zayıf bir *e-içerik* de öğrenme-öğretme sürecini sekteye uğratabilir. Günümüz *e-öğrenme* süreçlerinde kullanılan *e-içerikler* incelendiğinde gelişmiş, interaktif *e-içeriklerin* çoğunlukla somut veriler ve göstergelerle ifade edilebilen sayısal derslerde geliştirildiği; buna karşılık salt metne dayalı sözel içerikli derslerde *e-içeriklerin* daha basit bir kurgu ile sunulduğu görülmektedir.

ÖYS ve içerikten sonra *uzaktan eğitimde* öğretici ve öğreneni bir araya getiren diğeri bir bileşen sanal sınıf bileşenidir. Sanal sınıf, öğrencilerin çevrim içi bilgisayar kullanmaları yoluyla *uzaktan eğitim* almaları olarak açıklanabilir. Sanal sınıf programları *uzaktan eğitim*, seminer verme, etkileşimli laboratuvar uygulamaları, simülasyonlar, benzetim, çeşitli yazılımların tanıtımları, video konferans, çevrim içi danışmanlık gibi birçok alanda kullanılmaktadır (Allen, 2006).

Ölçme ve değerlendirme bileşeni ise eğitim öğretimin planlaması ve yönlendirilmesinde (öğretim ortamlarının tasarlanmasında, öğrenim hedeflerinin belirlenmesinde vb.) ve öğrencilerin başarısının ölçülmesinde etkin olarak kullanılır (Tekin, 1996). *Uzaktan eğitimde*, öğrenim teknoloji üzerinden gerçekleştiği için ölçme ve değerlendirilmenin ayrı bir önemi vardır. *Uzaktan eğitimde* kullanılan ölçme değerlendirme çeşitleri yalnızca öğrenmeye puan verme ya da başarılı olursa sertifika, belge, diploma vb. verme değil; alınan sonuca göre eğitim etkinliklerinin zenginleştirilmesi ve bu sayede de verilen eğitimin ve ölçme değerlendirme araçlarının geliştirilmesi sağlanır (Simonso, Smaldino, Albright ve Zvacek, 2003). Geleneksel ölçme araçlarını kâğıt-kalem (çoktan seçmeli, klasik yazılı sınav, kompozisyon yazma, boşluk doldurma, doğru-yanlış) sınavları oluştururken *uzaktan eğitimde* kullanılacak alternatif yöntemlere ise performans değerlendirme, ürün dosyası, proje, probleme ve olaya çözümlenmeye dayalı öğrenme gibi daha çok yapılandırmacı yaklaşımlar örnek verilebilir (Simonso, Smaldino, Albright ve Zvacek, 2003).

Uzaktan Eğitimde Roller

Uzaktan eğitim bileşenlerinin aktive olması ile *uzaktan eğitim* sürecinde bazı roller ortaya çıkar. Öğrenme hedeflerindeki başarı düzeyi, içerik tasarımındaki doğru yönelişler ancak bu rollerin iyi irdelenmesine ve birbiriyle ilişkisinin iyi anlaşılmasına bağlıdır.

Idaho Üniversitesi tanımına göre *uzaktan eğitim*deki roller şunlardır (uiweb.idaho.edu, 2013) :

Öğrenci: Eğitim-öğretim süreçlerinde öğrencilerin bazı ihtiyaçları bulunmaktadır ve bu ihtiyaçların çözümlenmesi *uzaktan eğitim* programının amacını oluşturmaktadır. Öğrencilerin *uzaktan eğitim* sürecini başarılı tamamlamaları için bazı sorumlulukları mevcuttur:

- Öğrencinin temel görevi öğrenmektir.
- *Uzaktan eğitim*in olmazsa olmazı olan ders materyallerini takip etmelidir.
- Teknolojik araçlarla iletişimini artırmalı ya da etkileşim içinde olmalıdır.
- Verilen ödevleri zamanında yapmalı, gerekli araştırma çalışmalarına katılmalıdır.
- Zaman sınırlı görevlendirmeleri takip etmelidir.

Bu sorumlulukların yanında öğrencilerin eğitim-öğretim sürecinde yaşadığı bazı sınırlılıklar da mevcuttur:

- Dersleri takip etmeme ve bunun sonucunda yaşanan motivasyon eksikliği,
- Zaman zaman yapılan yüz yüze dersler ve canlı derslere katılımın zorluğu,
- *Uzaktan eğitim* düşüncesine olan olumsuz bakış açısı,
- Öğrencinin bireysel olarak öğrenme güçlüğü çekmesi ya da ders çalışma planlamalarında yetersiz kalması.

210

Öğreticiler ve Fakülte: Öğreticiler gerekli ders içeriklerinin geliştirilmesi ve bu içerikleri çeşitli ortamlarda kullanmaya hazır hâle getirmekle sorumludur. Öğreticiler öğrencilere kişisel olarak rehberlik etmeli ve öğrencileri sürekli ve hızlı dönütlerle bilgilendirmeli, desteklemeli; öğrencilerin ölçme ve değerlendirme bilgilerini takip etmelidir.

Öğretici Yardımcıları: Bu gruptaki yardımcıları, öğretici ile öğrenci arasında bir köprü görevi görmektedirler. Özellikle öğreticinin motivasyon, rehberlik, ölçme değerlendirme vb. görevlerinden dolayı eğitim-öğretimin aksamaması için yardımcılarından yardım alır. Yardımcılar öğreticiden aldıkları direktifleri yapma konusunda istekli olmalı; öğreticinin sınav değerlendirme, ödev toplama, ders düzenleme gibi işlerde öğreticinin iş yükünü hafifletmelidir.

Destek Personeli ve Yönetici Grubu: *Uzaktan eğitimde* aktif olarak öğrenciyle görüşmeyen fakat eğitim-öğretim işlerinin düzenlenmesindeki asıl kişilerdir. *Uzaktan eğitim* altyapısının hazırlanması, materyallerin seçilen eğitim tasarımına göre düzenlenmesi, basımı, dağıtımı, aktivitelerin programlanması, teknik desteğin gerçekleştirilmesi, öğrenci kayıt ve özlük işlerinin takibi gibi *uzaktan eğitim*in işleyişinin omurgası kabul edilen işler bu gruplar tarafından yürütülür. Ayrıca yönetsel faaliyet alanında kanuni işleri düzenleyen hukuk uzmanları, mali işlerden sorumlu finansman ekibi, eleştirileri değerlendirip geliştirme birimine sunan iletişim uzmanları da bu yapı içerisinde bulunmaktadır.

Sonuç

Bilgi çağı olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz yüzyıl eğitime önemli imkânlar sunmuştur. Bu imkânların başında gelen *uzaktan eğitim*, bilişim çağı ve ağ toplumu olmanın gerekliliklerini yerine getiren alternatif öğrenme süreci olarak ortaya çıkar. Hayat boyu öğrenme kavramı ile farklı bir boyut kazanan bu süreç “bireysellik”, “esneklik”, “etkileşim” ve “bağımsızlık” imkânlarıyla da alternatifsiz bir nitelik kazanır.

Eş zamanlı ve eş zamanlı olmayan olarak gerçekleşen *uzaktan eğitim öğrenme yönetim sistemi*, *e-içerik*, *sanal sınıf*, *ölçme-değerlendirme* bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu bileşenlerin her birinin kendine has özellikleri olmakla birlikte bunlar arasında sarmal bir yapı söz konusudur. *Uzaktan eğitim*deki başarı bu sarmal yapının iyi kurgulanmasına bağlıdır. Sistem ve ağ altyapısı çok güçlü olan bir kurgunun içerik tarafı ihmal edildiğinde eğitim

süreci tam anlamıyla gerçekleşmez. Bununla birlikte *uzaktan eğitimde* idealize edilmiş öğrenme hedeflerine ulaşmak *uzaktan eğitimde* belirlenen rollerin tam olarak gerçekleşmesine bağlıdır.

Günümüzde tanımı, özellikleri ve bileşenleri hakkında tartışmalar devam eden *uzaktan eğitimin* gelişen teknolojilerle on yıl sonrası hakkında hüküm vermek çok zor olacaktır.

KAYNAKLAR

- Alkan, C. (1987). *Açıköğretim*. Ankara: Ankara üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay. No:157
- Alkan, C. (1998). *Eğitim Teknolojisi ve Uzaktan Eğitimin Kavramsal Boyutları*, Uzaktan Eğitim Yaz 1998/Kış1999.
- Allen, M. (2006). “*Creating Successful E-Learning : A Rapid System For Getting It Right First Time, Every Time*”, Pfeiffer.
- Bell, D. (1976). *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*, Basic Books.
- Casey, M. D. (2008). *The Historical Development of Distance Education Through Technology*, TechTrends. March/April, Volume 52, Number 2.
- Castells, M. (1999). *The Information Age, Volumes 1-3: Economy, Society and Culture*, Wiley-Blackwell.
- Definitions of Distance Education*. (www.usdla.org, 2011).
- Driscoll, Margaret (2002). *Blended Learning: Let's get beyond the hype*, e-learning Magazine.
- Instruments of E-courses and Communication*. (www.moodle.org , 2013).
- Karaağaçlı, M. ve Erden, O. (2008). *İnternet Destekli Uzaktan Eğitimde Dokuz Aşamalı Öğretim Durumunun Tasarımı*, Bilişim Teknolojileri Dergisi, C: 1, S: 2, Mayıs.
- Karakaya, M. ve Aksoy H. H. (2005). *Uzaktan Eğitim Yüksek Lisans Çalışması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Key Players in Distance Education*. (<http://www.uiweb.uidaho.edu/eo/dist1.html#key>, 2013).
- Moore, M. ve Kearsley, G. (2005). *Distance Education : A System View*. Canada: Wadsworth.
- Midkiff, S. P. ve Dasiva, L. A. *Leveraging the Web for Synchronous Versus Asynchronous Distance Learning*. (www.shockandawe.us/mscis/313/Midkiff.pdf 2012).
- NEA - National Education Association. (2000). *A Survey of Traditional and Distance Learning Higher Education Members*. Washington. DC.
- Özer, M., Gür, B. S. ve Küçükcan, T. (2010). *Yükseköğretimde Kalite Güvencesi*. Ankara: (SETA) Vakfı.
- Picciano, A. G. (2008). *Blended Learning: Implications for Growth and Access*. (http://www.sloanc.org/publications/jaln/v10n3/pdf/v10n3_8picciano.pdf, 2012).
- Quality Matters of Distance Learning*. (<http://e-xcellencelabel.eadtu.eu/>, 2013).
- Race, P. (1998). *500 Tips for Open and Flexible Learning*. London: Kogan Page.
- Romiszowski, A. (2004). *How's the e-learning baby? Factors Leading to Success or Failure of an Educational Technology Innovation*, Educational Technology, January-February.
- Sherry, L. (1996). *Issues in Distance Learning, International, Journal of Educational Telecommunications, 1(4), s: 337-365*.
- Simonso, M., Smaldino, S., Albright, M. ve Zvacek, S. (2003). *Teaching an Learning at a Distance*. Ohio Columbus.
- Taylor, R. W. (2002). *Pros and Cons of Online Learning - A Faculty Perspective*, Journal of European Industrial Training.
- Tekin, H. (1996). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Yargı Yayınevi.
- Uşun, S. (2006). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Webster, F. (2001). *Theories of the Information Age. 2. Basım*. S. 30. Routledge.
- Williams, M. L. ve Pabrock, K. (1999). *Distance Learning: The Essencial Guide., Thousand Oaks*. CA: Sage Publications. Inc.

